

Julian Lindley-French, Yves Boyer (red.): *The Oxford Handbook of War*

Oxford University Press, 2014

Na przestrzeni cywilizacyjnego rozwoju ludzkości wojna była trwałym przedmiotem rozważań, studiów i analiz. Nie zmieniło się to również dziś, czyli w czasie względnego pokoju, często określanego mianem tzw. pauzy strategicznej. Nadal stawiane są pytania dotyczące przyczyn wybuchu wojen, ich charakteru, formy czy przebiegu. Odpowiedzi na te fundamentalne kwestie podjęli się eksperci z dziedziny studiów strategicznych: Julian Lindley-French, profesor Holenderskiej Akademii Obrony, oraz Yves Boyer, wykładowca Politechniki Paryskiej. Ich wysiłek zaowocował opracowaniem obszernego, bo liczącego ponad 700 stron, dzieła zatytułowanego *Oksfordzki podręcznik o wojnie*.

Do jego opracowania zaangażowano szerokie grono wybitnych ekspertów – teoretyków i praktyków, cywili i wojskowych. Wśród nich znaleźli się m.in. ambasador Robert G. Bell, były asystent sekretarza generalnego NATO; generał Jean-Louis Georgelin, były szef Sztabu Obrony Sił Zbrojnych Republiki Francuskiej; generał sir David Richards, szef Sztabu Obrony Sił Zbrojnych Wielkiej Brytanii; generał sir Richard Shirreff, zastępca dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (DESACEUR) oraz generał Peter van Uhm, holenderski Szef Obrony.

Podjęli się oni zadania dokonania względnie całościowego przeglądu zjawiska wojny z różnych punktów widzenia, sfer, dziedzin i perspektyw. W rezultacie została ona rozpatrzona przez pryzmat fundamentalnych przyczyn prowadzących do jej wybuchu, moralnych i prawnych aspektów z nią związanych oraz teorii dotyczących jej prowadzenia w ujęciu zarówno zachodnich, jak i niezachodnich państw. Nie tylko został szczegółowo przeanalizowany wojskowy kontekst prowadzenia operacji zbrojnych, lecz także zbadano związki między wojną a technologią, ekonomią oraz przemysłem zbrojeniowym. Zostały przedyskutowane relacje między wojną a społeczeństwem, a ponadto wnikliwie opisane współczesny wymiar współpracy cywilno-wojskowej oraz kontekst przyszłej wojny. Powyższe problemy i zagadnienia narzuciły podręcznikowi strukturę składającą się z dziesięciu tematycznych części (rozdziałów).

W rozdziale pierwszym, poświęconym fundamentalnym przyczynom wojny (*The fundamental causes of war*), dokonano przeglądu definicji wojny

oraz politycznych, ekonomicznych, społecznych i ideologicznych czynników tworzących warunki do jej wybuchu. Przeanalizowano rolę strategii w działaniach zbrojnych, która zasadniczo została sprowadzona do równoważenia wpływu między celami wojny, sposobami ich osiągnięcia oraz wykorzystywanymi zasobami. Podkreślono wagę historycznego kontekstu niezbędnego do prawidłowego zrozumienia istoty zbrojnej przemocy oraz przygotowania się na przyszłe, możliwe jej formy. Dokonano także próby rozróżnienia nowoczesnych i postnowoczesnych wojen, wskazano na rolę sojuszy w czasie ich prowadzenia, a także przedstawiono punkt widzenia wzrastających potęg państwowych (Brazylia, Indie, Chiny).

W rozdziale drugim rozstrzygnięto moralne i prawne aspekty (*The moral and legal aspects of war*) na tle zmieniającego się charakteru konfliktów zbrojnych. Pokazano ewolucja legalności wojny na przestrzeni czasu, a także niedostosowanie prawa międzynarodowego do nowych aktorów i form przemocy zbrojnej. Zwrócono również uwagę na złe praktyki państwowe i stosowane strategie nierespektujące prawa międzynarodowego (m.in. wojna z terroryzmem).

W rozdziale trzecim przedstawiono koncepcje prowadzenia wojny (*Theories on the practice of war*). Podkreślono, że najbardziej trwałymi ideami strategicznymi są teorie, które ograniczają ryzyko wybuchu wojny i minimalizują niebezpieczeństwo w trakcie jej trwania. Zwrócono także uwagę na ustanowienie odpowiedniego balansu między odstraszeniem a obroną, a także na stopniową dezaktualizację klasycznego modelu wojen międzypaństwowych, będącego fundamentem analizy strategicznej i myślenia o przeszłej wojnie. Zauważono także, że klasyczna teoria strategii stopniowo została wchłonięta przez politologię, socjologię i nauki ekonomiczne, zaś ściśle militarny aspekt konfliktu zbrojnego zszedł w rozważaniach na drugi plan. Przykładem tego jest odstraszanie nuklearne, które nie jest obecnie centralnym elementem gry w strategicznych relacjach między państwami. Scharakteryzowano także dość powszechny dziś typ konfliktu nieregularnego. Wskazano, że celem tego typu działań nie są konwencjonalne siły zbrojne oponenta, lecz społeczeństwo, jego wola i zasoby. Ponadto udział w nich żołnierzy bez oznaczeń, cywili i kryminalistów, a także ich gotowość do atakowania niemilitarnych celów rozmywa tradycyjne granice wojny, konfliktu i przemocy. Zwrócono uwagę również na terroryzm. Przypomniano, że jest on asymetryczną metodą walki zbrojnej, skoncentrowaną na wywołaniu psychologicznego efektu i politycznego wpływu. Dlatego też zalecono jego analizowanie z perspektywy czasu i ewolucji, a nie z punktu

widzenia pojedynczego aktu przemocy, co powinno ułatwiać opracowywanie skutecznych strategii przeciwdziałania temu zjawisku.

W rozdziale czwartym przeanalizowano prowadzenie wojny z poziomu strategicznego (*The strategic conduct of war*). Zostały rozpatrzone relacje między strategią, przywództwem i planowaniem. Stwierdzono, że polityczni i wojskowi przywódcy muszą ustanowić nowe, cywilno-wojskowe partnerstwo, gdyż prawidłowo zachodzące interakcje między nimi usprawniają proces decyzyjny, implementację spójnych strategii i pozwalają na kształtowanie sił zbrojnych dopasowanych do narodowych potrzeb. Podkreślono również, że efektywne, strategiczne przywództwo musi opierać się na pełnym osądzie strategicznym, które zapewnić mogą ciągły dostęp do informacji i wiedzy oraz właściwe zintegrowanie tych płaszczyzn.

W rozdziale piątym przedstawiono rosyjski, chiński i japoński punkt widzenia na prowadzenie wojen (*Non-western ways of war*). Zwrócono uwagę na odrzucenie przez Federację Rosyjską znaczenia dominacji technologicznej jako czynnika decydującego o rozstrzygnięciu wojny. Podkreślono, że pełne militarne zwycięstwo w ujęciu chińskim nie jest możliwe do osiągnięcia bez realizacji strategii polegającej na silnym wsparciu działań militarnych ze strony polityki, gospodarki, dyplomacji i kultury. Zaakcentowano także, że japoński sposób prowadzenia wojny zdeterminowany jest defensywną postawą państwa, strategią opartą na silnym sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi i dążeniu do utrzymania przewagi morskiej.

W rozdziale szóstym ukazano wojskowy kontekst prowadzenia wojny (*the military conduct of war*). Stwierdzono w nim, że wszystkie teraźniejsze i przyszłe wojny będą prowadzone na zasadzie koalicyjnych działań połączonych. Będzie to wymagać zrozumienia dynamiki procesów i niuansów współpracy partnerskiej, ustalenia jedności celów i osiągnięcia porozumienia międzynarodowego. Został podkreślony również problem złożoności dowodzenia, wynikający z konieczności współpracy dowódcy z licznymi podmiotami obecnymi na teatrze działań zbrojnych i poza nim, który implikuje potrzebę nie tylko hierarchicznego, lecz także horyzontalnego oddziaływania.

Wojnę hybrydową sklasyfikowano jako modelową formę XXI-wiecznych konfliktów, zdominowaną asymetrycznymi strategiami mogącymi podważać przewagę technologiczną państw zachodnich. Stwierdzono ponadto, że hybrydowe konflikty wymagają hybrydowych rozwiązań, a zatem łączenia cywilnych i wojskowych zdolności. W tym kontekście zarekomendowano m.in., włączenie niemilitarnych struktur na etapie planowania operacji. Dostrzeżono także konieczność zgłębiania problematyki działań

antyrebelianckich, które zasadniczo prowadzą do ustanowienia systemu władzy państwowej i odbudowy jej struktur.

Scharakteryzowano także zdolności poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. W tym kontekście została podkreślona strategiczna funkcja sił lądowych, sprowadzająca się do zdobycia, zajęcia i utrzymania terenu. Uznano również, że zasadniczy cel działań marynarki na morzu nie uległ zmianie i polega na wsparciu sił lądowych i wpłynięciu na ostateczny wynik działań na lądzie. Ponadto zwrócono uwagę, że współczesne wojny demonstrowują zwiększone zapotrzebowanie na użycie lotnictwa, które jest w stanie znacząco ograniczyć straty wojsk własnych, ludności cywilnej, i które kulturowo wpisuje się w prowadzenie ograniczonej formy walki zbrojnej, charakterystycznej dla zachodniego sposobu prowadzenia wojny.

W kontekście prowadzenia wojny podniesiono również kwestię edukacji. Stwierdzono, że profesjonalne nauczanie wciąż jest krytycznie ważne w przygotowaniu kadr do wyzwań bieżącego i przyszłego środowiska operacyjnego. Wymaga to prowadzenia interdyscyplinarnych studiów, które powinny przyjąć holistyczne podejście, obejmujące swoim zakresem studia nad bezpieczeństwem, naukowy behawioryzm, nowoczesne technologie, a także prawo wojenne.

W rozdziale siódmym poruszono kontekst technologii, ekonomii, przemysłu i wojny (*technology, economy, industry, and war*). Prymat nowoczesnej technologii, jako środek rozwiązywania problemów bezpieczeństwa został oceniony jako słabość w podejściu zachodniego świata. Zostało przeanalizowane znaczenie technologii kosmicznej w wojnie i stwierdzono m.in., że przyszłość militarna w kosmosie będzie zależeć od równowagi między militaryzacją kosmosu a globalnym uznaniem potrzeby zadbania o kolektywny wymiar bezpieczeństwa w tej sferze.

Przeanalizowano również relację wojny z ekonomią, a dokładniej związek kosztów prowadzenia wojny ze strategicznymi inwestycjami w modernizację sił zbrojnych. Zauważono, że innowacje technologiczne są niemożliwe do wdrożenia, jeśli nie stoją za nimi rozbudowane zaplecza przemysłowe, inspirowane osiągnięciami w niewojskowych gałęziach przemysłu. Dostrzeżono również, że w pierwszej dekadzie XXI w. firmy obronne nigdy nie były tak kompleksowo zaangażowane we wszystkie aspekty działalności wojskowej – począwszy od badań i rozwoju, poprzez zakupy, do planowania operacji i bezpośredniego dostarczania broni i sprzętu na teatr działań zbrojnych.

W rozdziale ósmym poruszono cywilno-wojskową współpracę w wojnie (*civil-military cooperation and war*). Stwierdzono m.in., że skuteczny proces zarządzania kryzysowego wymaga operacjonalizacji kompleksowego

podejścia w całym cyklu prowadzenia działań. Ponadto powtórzono postulat angażowania personelu cywilnego we wszystkie etapy działań militarnych, a także zalecono usprawnienie zdolności planowania cywilnego oraz rozwinięcie cywilnych zdolności ekspedycyjnych na poziomie krajowym i międzynarodowym.

W rozdziale dziewiątym poruszono zagadnienie związku wojny ze społeczeństwem (*war and society*). Zwrócono uwagę na relację demografii i działań zbrojnych. Zaznaczono m.in., że określenie przyczynowości wojen jest łatwiejsze do uchwycenia w specyficznych rodzajach konfliktów jak, na przykład, konflikt etniczny. Została również poruszona komunikacja w trakcie wojny. Stwierdzono, że uzasadnienie dla interwencji zbrojnej znajduje się zbyt często w cieniu debaty politycznej, która zasadniczo koncentruje się wokół problemu utrzymania lub finansowania sił zbrojnych.

Ostatni, dziesiąty rozdział, został poświęcony przyszłej wojnie (*does war have a future?*). Podkreślono w nim tezę, że wojna oraz jej konsekwencje są i będą nieprzewidywalne, co winno być odczytane jako jeden z niewielu stałych czynników w stosunkach międzynarodowych. Dlatego też bez względu na przyszły stopień niepewności środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, zadaniem wojskowych i cywilnych przywódców będzie właściwe przygotowanie się do niej.

Zasadnicze przesłanie płynące z *Oksfordzkiego podręcznika o wojnie* sprowadza się do stwierdzenia, że choć zjawisko wojny prawdopodobnie nie zostanie usunięte z życia społecznego w nowym stuleciu, to nie oznacza wcale, że nie można dążyć do jego uniknięcia. Książka zatem nie gloryfikuje wojny czy też militaryzacji życia społecznego, lecz próbuje dogłębnie przeanalizować to zjawisko, by w konsekwencji lepiej przygotować społeczeństwo i struktury państwowe na tę ewentualność. Autorzy, dociekając istoty wojny i jej obecnego oraz przyszłego charakteru, zastosowali względnie całościowe, choć eklektyczne podejście, które ostatecznie nie tworzy nowej teorii naukowej na temat wojny. Pomimo tego podręcznik uczy, wyjaśnia i upowszechnia wiedzę z zakresu tej dziedziny. Bez wątplenia zawarte w nim myśli są reprezentatywne dla szkół i nurtów myślenia o wojnie. Książka łączy zatem wiedzę i doświadczenie zarówno teoretyków, jak i praktyków zajmujących się bezpieczeństwem i obronnością. Co więcej, jest ona potrzebna zwłaszcza w dobie zmieniającego się ładu światowego, trwającej rewolucji technologiczno-informacyjnej, a także wykształcania się nowych środowisk i narzędzi walki zbrojnej. Z pewnością znajdzie ona uznanie wśród liczного grona osób zajmujących się zagadnieniami wojny i strategii. Szczególny walor edukacyjny tego podręcznika został już dostrzeżony – *Oksfordzki*

podręcznik o wojnie nominowano do prestiżowej nagrody medalu Księcia Westminsteru dla literatury wojskowej (*Duke of Westminster's Medal for Military Literature*) za 2014 r.

płk dr inż. Mariusz Fryc
Biuro Bezpieczeństwa Narodowego